

המזרח התיכון באיסטרטגית הקיסרות

בטרם יודיע מיניסטר חוץ בריטי את החלטותיו מעל במת הפרלמנט ושאר במות, נועץ הוא במומחי הבטחון הקיסרותי; וממושגיהם של אלה יש להסיק לא מעט על שרשי מחשבתו של המיניסטר והצהרותיו שעה שהוא מופיע בפומבי. השגותיו של מפקד-הגפה ס. ג. ווקר הנדפסות כאן. (לקוחות ממאמרו בחוברת פברואר של רבעון החברה הבריטית לקציני שלושת השירותים המזוינים) משקפות בודאי משהו מעולם מחשבתו זה של חוג המומחים לאיסטרטגיה (קרי — גם למדיניות) של הקיסרות; ואכן, ניכרת השפעתם על הטיפול המדיני בענייני א"י בשנה האחרונה.

א. בין הקיסרות למזרח-התיכון

שני גורמים עיקריים צצו ועלו כתוצאה ממלחמת 1939—45: ארצות הברית של אמריקה, שהיא עתה, בלי ספק, חזקה, כמדינה לעצמה, יותר מכל מדינה אחרת, ושעל אף האופוזיציה הבלדנית שבתוכה מוכיחה היא נכונות לעשות את חלקה במשימה להבטיח את שלום העולם — מצד אחד; ומן הצד השני — חורבן של שלוש מדינות טוטאליטריות על האידיאולוגיות הלאומניות המופלגות שלהן, בא הודות לצירוף כוחן של בעלות-ברית, שרוסיה היתה אחת מהן. בין שני כוחות רבי-עוצמה אלה, כל אחד ואורחות חייו השונים והעצמאיים, מוצאים אנו את קהליית העמים הבריטית המחזקת — כ"נפש-המאזנים" — את תקותן של ארצות אירופה הקטנות ומשמשת דוגמה לעולם במלחמתה לחופש ולריבונות העצמית של עמי-העולם.

כדי לקיים עמדה כזאת, יש צורך בכוח — ובכל תכנית לצירוף בעל-כוח שבין העמים הבריטיים ממלא האיזור הקרוי המזרח-התיכון תפקיד חשוב ביותר. אפשר לכלול באיזור זה את הארצות: מצרים וסודן האנגלו-מצרי, ארץ-ישראל ועבר-הירדן, קפריסין, לבנון וסוריה, תורכיה, עיראק ופרס, חצי-האי ערב, אריתריאה וסומאלי.

מבחינה פוליטית החלו ארצות מזרח-תיכוניות אלו להשתתף השתתפות פעילה, הגדלה והולכת, בחיי העולם המתמערב, והן שואפות לקלוט את השפעות הלאומניות המערבית — ומשתדלות לפרוק מעליהן את עול הפיקוח האירופי. זאת ועוד: האיזור הזה הוא כור מחצבתן של שלוש דתות העולם — יהדות, נצרות ואיסלם — ועתה יותר מבכל הזמנים נתון הוא להשפעת שאיפת הציונות העולמית לבית לאומי יהודי בארץ-ישראל, שאיפה שכל העולם המוסלמי מתנגד לה למעשה בשצף קצף.

מבחינה כלכלית נמצאים באיזור זה תעלת-סואץ, מרכזי מקורות הנפט, הידועים והפוטנציאליים הגדולים ביותר באיזור ההשפעה הבריטי, בעוד שסיגול אידיאות המערב פותח יותר ויותר את שוקי המזרח-התיכון בפני סחורות המערב. מבחינה איסטרטגית חשיבותו היא בהיותו בחינת גשר-היבשת שבין שלוש יבשות, עורק-התגברות הקצר ביותר למושבותינו ולדומיניונים מסביב לארץ קינוס ההודי, מקום שבו שריויות ארבע חמישיות מאוכלוסיית הקיסרות. נקודת הצומת של קשר-הטלגרף ושל נתיבי-האוויר הקיסרותיים ודרכי-היבשה היחידות מאיזור האוקינוס ההודי לדרום-מזרח אירופה ולמערב רוסיה האסייתית.

המזרח-התיכון בצומת התחבורה הקיסרותית.



הקו הרצוף — „האלכסון האימפריאלי“ המסורתי להידוק חלקי הקיסרות;
 הקו המרוסק — הדרך לשעת-דחק, מסביב לאפריקה;
 קו-המטוסיס — „קפיצת-הדרך“ החדשה מעל מרכז אפריקה.

ב. מדינות הערבים לאחר המלחמה

המדינות הערביות הקטנות במזרח-התיכון, אף על פי שלאומניות מאוד לפי השקפתן, לא אומנו לא בהגנה עצמית, (פרט לתגרות-מדבר), ולא בטכניקה של ממשל מודרני. על כן היו פחות מוכשרות מן הקיסרות העות'מנית להגן ולשמור על קשרי הים של אירופה עם המזרח, וכל אחת מהן מצאה עצמה, לעצמו של דבר, תחת פיקוחם של יועצים זרים, אם בריטיים ואם צרפתיים.

התועלת שהפיקו הארצות הערביות מנצחון בעלות הברית, עלתה על זו של שאר מדינות. חירותן נשתמרה במחיר זהב ערבי מועט, ואולי גם חינם אין כסף, וגם דם ערבי רב לא נשפך. מדינות ערביות, אשר הובטחה להן גם עצמאות בסופו של דבר, הוקמו במצרים, סוריה והלבנון, עבר-הירדן, ח'ג'אז ועיראק. לנגיד ולתימן הוענקה עצמאות לאלתר, וארץ-ישראל, שעתידיה, כמדינה ערבית או יהודית, סתום הוא, גם היא נמסרה לממשל והנהלה מנדטוריים.

המזרח-התיכון הוא מרכז העולם המוסלמי, ואף כי חשיבותה של הדת, כגורם מקשר בקרב עמיה, קטנה משנאת המערב, מכל מקום תוסיף להיות כוח שיש להתחשב בו בקיסרות שיותר מ-100,000,000 מוסלמים נמנים על אוכלוסייה; על כל פנים נתקיימו עד כה שני גורמים עיקריים, העושים לשיתוף פעולה בקרב ארצות המזרח-התיכון. מבחוץ היה לחצן של מעצמות אירופה הגדולות מלכדן להגנת ענייניהן המשותפים. וכלפי פנים מגבירה התנועה הערבית — פרט לתורכיה, פרס ואפגניסטאן, — את שאיפותיהן הלאומניות ומעמידה אותן יותר ויותר על כוחן בצירופם.

הקמת הליגה הערבית, הכוללת את מצרים, סוריה והלבנון, עבר-הירדן, עיראק, תימן וערב-הסעודית, היא ההתפתחות החשובה היחידה בתנועה הפאן-ערבית במרוצת המלחמה האחרונה. מן הראוי לציין, שהתעמולה והטירור הערביים בארץ-ישראל, שנפרצו כליכך בשלוש השנים שקדמו למלחמה, הופסקו שעה שידיה של בריטניה היו מלאות מלאכה במקום אחר; ואכן פליאה היא, שעתה, לאחר שנסתיימה המלחמה ושוב אפשר לנו ליתן את דעתנו על ארץ-ישראל — היהודים, ולא הערבים, הם הנזקקים לאלמות, אף כי תעמולה אנטי-בריטית פעילה באיזורים ערביים; ועתה, מחמת טיפולנו במצב בארץ-ישראל, עומדים אנו, כאשר לא עמדנו עד כה, בפני הסכנה לאבד את כבודנו בעיני הערבים ואת אמונתם בנו.

גם עתה, זו הפעם השנית, הפיקו הערבים תועלת רבה ביותר ממלחמה גדולה. ארצות אירופה, שעצמאותן המודרנית קמה ונהיתה במלחמת 18—1914 — היינו צ'כוסלובקיה, פולין, יוגוסלביה — ידעו כולן חורבן, יסורים ואבדן שאין להם שיעור. אך מצבן של הארצות הערביות שופר עתה מכפי שהיה ביום מן הימים. אלו מהן שעדיין לא הגיעו לעצמאות שלימה, מתקרבות חי-שמהר לדרגת אושר זו, ואפילו עיראק, לאחר שעשתה מיקח של טעות ומרדה מרידה פרו-נאצית ב-1941, מקיימת עתה את עצמאותה לפי ברית-אמנה. רק ארץ-ישראל עודה נתונה למינהל מנדטורי — ספחת-מיד ביחסי-הבנה בריאים בין אנגלים לערבים, יחסים שהיו מתקיימים לולא זאת.

ג. הגורמים המקנים לאיזור המזרח-התיכון את חשיבותו כאיסטרטגיה הקיסרותית

כדי להתמיד ככוח עולמי, דרושים לנו עושר, עצמה תעשייתית ועצמת-זיון, וביחד בים ובאוויר.

הנה תיארונו בזה את המזרח-התיכון ביחסו למסגרת-דברים זו מבחינה פוליטית. עתה נפנה נא לשיקולים האיסטרטגיים המקנים למזרח-התיכון את מעמדו בעתיד-הקיסרות.

מצרים והסוד

הממלכה העצמאית של מצרים מקיימת בידיה את הפיקוח על נתיבי-הים היבשה שבין שלוש יבשות. בה עוברים עורקי-הטלגרף להודו, דרום-אפריקה, המזרח-הרחוק, אוסטרליה ואסיה. גם קשרי-האוויר מתרכזים במצרים, אשר שם מסתעף לשנים העורק הקיסרותי — אחד להודו ולמזרח-הרחוק (דרך עיראק), ואחד לדרום-אפריקה ולכף התקוה הטובה.

משנת 1882, מיום שבריטניה כבשה לראשונה את מצרים, זכתה בה לשטחי אימונים טובים, עם מזג אוויר מצויין, לרוב שפע, לקשרי מסילות-ברזל טובים, לנמלים ממדרגה ראשונה ולמקום חמודות בשביל כוחות הרזרבה-האיסטרטגי להגנת הקיסרות. לפי תנוחתו הגיאוגרפית עשוי המקום לחפות על איזור הים-התיכון, על הארצות הערביות ועל נחלאותינו במזרח-אפריקה, והיא עמדה עצומת-חשיבות בדרכי המעבר להודו ולמזרח-הרחוק.

מצרים פתוחה להתקפה מן הים-התיכון, ים-סוף, מפרץ סואץ, מדבר סיני, מדבר לוב ומדבריות נוב רחבי הידיים. אך כמעט תמיד תכשלה ההתקפות אם לא תעשינה מתוך עליונות ימית או אווירית; וכיום לא הצליחה שום מעצמה ממדרגה ראשונה, שאין אנו קשורים עמה בברית ידידות, להיאחזו במקום מן המקומות, שהם בטוח פעולה יעיל נגד מצרים.

דרישתו הנוכחית של העם המצרי שנצא מגבולי ארצם לחלוטין, — עם כל היותה הולמת את הכרוזותינו, הנשמעות לעתים קרובות והמדגישות את חופש העמים, — רבים מבין האימפריאליסטים הגמורים רואים בה דבר של מופע. הרבה תלוי בתוצאות המשא-ומתן הנוכחי שתכליתו לתקן את החוזה האנגלו-מצרי משנת 1937, בהגנת תעלת-סואץ ובשמירת ענייניה הכספיים והאחרים שבמצרים, יש לה, לבריטניה, עניין חיוני. וכן ענין לה בבריתות העתידות שתבקש מצרים, בהבטחת הסודן ובטחונה הפנימי ורווחתה של מצרים עצמה. המצרים מצדם טוענים, כי ראויים הם לשלוט בעצמם, וכי כוחות ההגנה שלהם מוכשרים להגן על תעלת-סואץ ולקיים את הבטחון הפנימי בארצם עד בוא עזרת חוץ.

ב־13 במאי 1946 הצהיר איסמעיל צדקי פחה, ראש ממשלת מצרים בעת ההיא, בין שאר דברים ב„טיימס“ הלונדוני לאמור: „עניינה הפוליטיים והצבאיים של בריטניה הגדולה יישמרו ע"י ידידות ושיתוף-פעולה שמירה יעילה יותר מאשר ע"י שימוש בנוסחה מיושנת של מדיניות קיסרותית שנדחתה בפירוש ע"י מצפונם

של עמי העולם". זוהי הצהרה שלא קל להשיג עליה, אך לרוע המזל עלינו לחזור לאחור עד לשנת 1874, היא השנה שבה 50.000 מצרים לחמו לימינם של התורכים בפלכנה, כדי שנמצא עדות כלשהי לסגולות המלחמה של המצרים. אמנם, כמה מהם לחמו בתוך שורות הצבא התורכי נגד בנות הברית במלחמה 18—1914, אך אלה שערקו ונצטרפו אלינו לחיזוק ההופעה הערבית לעצמאות לא עשו רושם רב ביותר, וחלקם בהגנת ארצם-הם במלחמה האחרונה, אין בו כדי לזכותם זכויות רבות, וזאת עם כל נאמנותם הפוליטית הנאותה, שבאה לכלל ביטוי בשמירת בריתם עם בריטניה הגדולה.

ההסכם האנגלו-מצרי משנת 1899 העמיד את סודן במצב של קונדומיניון (שלטון בצוותא) — היינו כשטח חסות אנגלו-מצרי. עתה, מאחר שפוקעת סמכותנו במצרים, נעשה פיקוחנו בסודן חשוב יותר. הסודן עודנו מחפה על דרכי-הגישה הימיים והיבשתיים מכנף צפון-מערב אל נחלאותינו האפריקאיות ועודנו חולש על כברות ארוכות של נתיבת ים-סוף.

ארץ-ישראל, עבר-הירדן, סוריה והלבנון

חבל-הארץ הארצי-ישראלי, הנתון לשלטון מנדטורי, והממלכה העצמאית של עבר-הירדן מהווים, הם וסוריה, את גשר-היבשת העיקרי שבין אירופה, אסיה ואפריקה. הם מגינים על תעלת-סואץ ומצרים ועל ארצות ים-סוף מפני פלישה בדרכי היבשת מן הצפון, ובצירופן מחפים הם על הנתיב-היבשתי שתחילתו בארץ-ישראל ודרכו להודו ואל מעבר לה. חיפה — שהיא הטוב שבנמלי החוף המזרחי ומקום סיומו הנוכחי של צינור הנפט מעיראק — נוח להפכה לבסיס-צי טוב. עבר-הירדן משמשת כמדינת-חיץ בין ארץ-ישראל, שבעייתה טרם יושבה, ובין ערבי-הסעודית, בעוד שעקבה היא העיר היחידה בחוף המזרחי של ים-סוף אשר בה אפשר לבנות נמל.

חשיבותה של ארץ-ישראל כמרכז קשרי-האוויר רבה עוד יותר. מצויים בה מתקנים מתאימים (בלוד למטוסי-קרקע, ובכנרת לסירות-טיס) יבנתיבות הקיסרות להודו ולמזרח.

הרפובליקה העצמאית של סוריה והאיזור האבטונומי של לבנון לא היו מעודם בתוך איזור ההשפעה הבריטי, אך כחלקים אינטגרליים של המזרח-התיכון וכחבלי-ארץ שבהם התעניינה, ועדיין מתעניינית, התעניינות חיונית בעלת בריתנו צרפת, אי אפשר שלא להכלילן בסקירה זו. לפני המלחמה האחרונה נטלה צרפת בין 70 ל-80 אחוז מן הנפט העיראקי, וכמות זו היתה חצי צרכיה הכוללים. קו צינור הנפט מעיראק, אשר לצרפתים עניין בו, עובר דרך סוריה לנמל טריפולי, אשר גם הוא כחיפה, עתידות לו כבסיס-צי.

קפריסין

מושבת-הכתר קפריסין, שנרכשה לראשונה בקונגרס הברליני בשנת 1878, סופחה בהמשך הדברים לקיסרות הבריטית ב-1914. כיון שהיא כה קרובה אל

נתיבות השיט המתכנסות במגמה אל פורט סעיד, וכן אל נקודות סיומו של קו הנפט בטריפולי ובח'יפה, אין להתעלם ממנה שעה שדנים בכל בעיה איסטרטגית המתיחסת למזרח-התיכון, ואף על פי שחשיבות עמדתה קטנה יותר מגיברלטר, מלטה, אלכסנדריה וח'יפה — מכל מקום יהיה בה ערך ניכר לכל מעצמה אחרת. נמל מודרני יש בפמגוסטה, אשר (לפי אומדנה לפני המלחמה האחרונה) אפשר — בסכום שבין מיליון ושלושה מיליון לירות שטרלינג — להפכו לנמל ממדרגה ראשונה לכל אניות צי-המלחמה המלכותי. באגם המלח שלייד לימאסול יש מיתקנים מתאימים לשימוש סירות-טיס, וגם שדות-תעופה נבנו באי. ניתן לאמר שקפריסין עשויה לשמש גם ברירה למצרים ולארץ-ישראל כמרכז התעופה של המזרח-התיכון.

עיראק

הממלכה העצמאית של עיראק מוסיפה להיות אחת מאבני-היסוד המרכזיות בכל תוכנית לשליטה האיסטרטגית על המזרח-התיכון. היא שוכנת במרכז הציור האירופי-אסייתי — הקצר שבנתיבות-היבשה והאוויר להודו מבריטניה הגדולה — והיותה חולשת על ראש המפרץ הפרסי מסייעת לשליטתנו על האוקינוס ההודי. בבצרה מוצאים אנו את נמל-המבוא, היחידי מערבה מקארצ'י (שבהודו), הפותח מן הים את נתיבי-היבשת — צפונות-מערבית, במעלה הפרת בואכה קושטא ואירופה, וכן למערב רוסיה האסייתית. בבגדד מוצאים אנו צומת חשוב בנתיבי-האוויר שבין אירופה והמזרח-הרחוק ומרכז-כוח לחדירה לאסיה בדרכי-האוויר לעתיד לבוא.

בדברנו על חשיבות גיאוגרפית זו בדרכי-התחבורה העולמיים, עלינו להוסיף את חשיבותם של שדות הנפט שנתפתחו בעיראק ואת עמדתה השליטה של דרום עיראק לגבי שדות הנפט העשירים יותר אשר בדרום פרס. לפני המלחמה האחרונה לא נסתמכה בריטניה מעולם על שדות הנפט של עיראק, אלא ב-4 אחוזים בלבד מצרכיה הכוללים, לאחר שאת עיקר שאר תפוקת הנפט העיראקית מסרה לצרפת, תמורת מוסול, שלפי חוזה סיקס-פיקו משנת 1916 צריכה היתה להיכלל באיזור הפיקוח הצרפתי¹. עם זאת בדין הוא שלא נתעלם מערכה של הספקת-נפט מובטחת בח'יפה בשביל צי-המלחמה המלכותי. באבצ'דאן נמצא אחד מבתי הזיקוק הגדולים והמשוכללים ביותר בעולם, שמילא תפקיד חשוב ביותר בנצחון בעלות הברית במלחמה האחרונה.

הממלכה העצמית של פרס, דוגמת תורכיה, מוסלמית היא, אך לא ערבית. קרבתה למפרץ הפרסי ולשדות-הנפט שבדרומה — אשר היותם בתחום ההשפעה הבריטי מוסכמת היא — מכלילה אותה ביתר שאת בכל שיקול של איסטרטגיה קיסרותית הנתכנת באיזור המזרח-התיכון. יהיה העתיד כאשר יהיה — הנפט

(1) ותחת זה צורפה לעיראק שבשטח המנדט הבריטי, ב-1920. כאן נכשל בעל המאמר בשיאה: הנפט העיראקי חולק כידוע ל-4 רבעים, אשר נמסרו לחברות. רבע רבע, (או ביתר דיוק 23.5 אחוז בשל החלק הקטן של תפוקת הנפט שנשמר לחברת מנטשף הבריטית) לחברות נפט אנגלית, הולנדית (הקשורה באנגליה), אמריקאית וצרפית.

משדות הנפט הדרומים חשיבות חיונית נודעת לו בעמדת־ההגנה הבריטית באיזור המזרח־התיכון. דבר זה הוכח כמה פעמים במלחמה האחרונה, שעה שלמעשה כל צרכינו לקיום תנועת האניות באיזורי המזרח־התיכון והאוקינוס ההודי באו — בסיוע־ מה משדות הנפט העיראקיים — מתפוקת הנפט האנגל־פרסי.

חצי־אי ערב והמפרץ־הפרסי

בחצי־אי־ערב מצויים המלוכה העצמאית של ערב־הסעודית והשטחים התלויים בה, כגון עסיר ואל־הסה, ומלכות האימאמים העצמאית של תימן, מושבת־ הכתר הבריטית עדן וארץ־החסות עדן, ונסיכויות המפרץ הפרסי, שהן שתי סולטאניות ושמונה ממשלי שייכים, שכולם כפופים לחסות הבריטית.

כל האיזור כולו הוא בעל ערך איסטרטגי ניכר, ולא קשה לשער משום מה נמצאת ההשפעה הבריטית של י ט ה בכל ארבע זוויותיו של חצי־האי — עקבה, עדן, עומאן ופוּוּיַה, — בעוד שכל החוף הדרומי ושל־ושה רבעים מן המזרחי כפופים לחסות בריטית. בכווית מוצאים אנו את הנמל הטבעי הטוב ביותר שבמפרץ, בעוד שאי בחרייץ נתנים לבריטניה משכן למפקדת צי בריטית לאיזור כולו. נמלי־אוויר בעורק התחבורה למזרח מצויים בכווית, בחריין, דיבאי בחוף עומאן, ובגואַדַאֵר השוכנת בחוף בלוגיסטאן, (השייכת להודו) שהיא נחלתה של עומאן, ומנוהלת מבירתה, מוסקאט.

לעולם לא תוכל בריטניה להתעלם מן האינטרסים הפוליטיים והדתיים של העולם הערבי בערב־הסעודית, אשר בה כור מחצבתה ומרכזו של הדת המוסלמית והשלט בה הוא הגדול שבמלכי ערב. יחסינו עם אבן־סעוד, המייסדים על רחשי־כבוד הדדיים, היו במרוצת הימים ידידותיים ומבוטחים יותר ויותר. עובדה זו משביעות רצון ביחוד, לאחר שלפי הסברה מצויים בה מקורות־נפט ניכרים, שעדיין לא הוחל בניצולם, — מקורות העשויים למלא תפקיד חיוני בהספקת הנפט העולמית. אשר לתימן, הרי נעשו חוזים המניחים את הדעת עם האימאם יחיה, ועדן, הנמל המבוצר היחידי שבין מלטה ובומבי, מפקחת עתה על ארץ עורף, שאין השקט מופר בה אלא ע"י ריבות־שבטים מעוטות־חשיבות. ע"י החוזים ש־כרתנו עם ערב־הסעודית ותימן, מנענו כל מעצמה אחרת מלהכנס לחבל־ארץ אלה, — מאורע שאילו נתרשש היה מאיים על נתיבי־הים העיקרי למזרח העובר דרך ים־סוף, במידה ששיקולי ההגנה הקיסרותית לא היו יכולים לשאתו. ובמעמדנו בחצי־האי־הערבי ובמפרץ הפרסי תלויה תלות רבה שליטתנו באוקינוס ההודי (הדגשת המערכת).

אריטריאה וסומאלי

אריטריאה וסומאלי — צירוף של מושבות בריטיות, צרפתיות, ואלו שהיו קודם איטלקיות — אף על פי שאין להן חשיבות יתירה בעניני העולם, מכל מקום חשובות הן במערכת המגן הקיסרותית, כפי שתוכנה לאיזור המזרח־התיכון. הן מאגפות את נתיבי־הים העיקרי למזרח, בעברו. בדרך ים־סוף לאוקינוס ההודי, ואף על פי שנזכחותם של צי המלחמה וחיל־האוויר האיטלקיים לא השפיעה במלחמה האחרונה

השפעה רבה ביותר, הרי אין ספק, כי היותן שייכות למעצמה אחרת, נמרצת יותר ורבת תוקף מלחמתי יותר, תמנע מאתנו בעתיד את האפשרות להשתמש בעורק זה בעתות מלחמה...

ד. הצרכים הבריטיים

המשך קידמתן בימי שלום, ובטחונן בעתות מלחמה, של הקיסרות וקהליית העמים הבריטית, תלויה, ללא ספק, בדרכי התחבורה הימיים. בואו של תור התובלה האווירית, אם כי גם זירו את ההעברות של אנשים במספרים קטנים ושל מטענים לא גדולים — בעוד שיש בו משום סיכוי רב לעתיד לבוא — טרם השפיע על הצורך החיוני לגבי הקיסרות הבריטית בקיום קשרייהם טובים.

בטיטי צי־מלחמה

נטל ההגנה על קוי התחבורה הימיים שלנו, העוברים דרך המזרח־התיכון, נופל בעיקרו על צי המלחמה המלכותי, אף כי חלק הגדול והולך נופל על חיל־האוויר המלכותי. קוי־תחבורה אלה הם הגורמים להבדל היסודי שבין האיס־טרטגיה של צי לאיסטרטגיה של צבא, לפי שדרכי הים, הנם בגדר „השייכים לכל“, כל זמן שלא השתלט עליהן אחד הצדדים. מטרת צי־המלחמה היא איפוא, השליטה בדרכי־התחבורה; וכדי להגיע לידי כך, בדין שיהיו לו בסיסים מתאימים, אשר מהם יוכל לפעול, לפי שבסיס־צי הם גורמי־היסוד בניידותו של כל צי והם המרחיבים את תחום פעולתו התוקפנית, והמתירים לו לנוע לכל אורכו של קו התחבורה.

גיברלטר ומלטה נתפתחו במשך יותר ממאה שנים, בעוד שבסיגפור הושקעו כעשר שנות־עבודה מרוכזות וממון בשיעור שמונה מליון לירות שטרלינג בערך. עתה, עומדים אנו בפני החלטה בענין חיפה ופמגוסטה. איזו מהן מתאימה יותר לבנין בסיס־צי? הראשונה שוכנת בחבל־ארץ הנתון לשלטון מנדט שעתידי אינו ברור עדיין כל עיקר; השניה מצויה במושבת־כתר. ע״י הסכם עם מצרים יכול נוכל, בלי ספק, להשתמש באלכסנדריה בעתות מלחמה², בעוד שעדן מוסיפה לעמוד לרשותנו ומספקת בין נמל ובין מחסני־דלק להצטיידות האניות, אם כי חסרים בה מתקני מספנות לבדק ותיקונים.

בטיטי אויר

ההתקדמות בתורת־התעופה והתפתחות המטוסים נושאי־הפצצות רחקי־הטווח, הפכו את מרבית האיוורים החיוניים במזרח־התיכון לעלולי פגיעה ע״י התקפות מן האויר. מטוסים מן הטיפוס של „מבצר־ענק מעופף“ יכולים להגיע היום למצרים ולתעלת־סואץ ממזרח אירופה ומכל נקודה אחרת המצויה הרחק מערבה, עד שפלת החוף האטלנטי, ומנקודות שבפרס ומעבר לה. שדות־הנפט הפרסיים והעיראקיים עלולי־פגיעה גם הם ע״י התקפות מן האויר מאיוורי הים־השחור והים־הכספי, בעוד שכל קו־התחבורה הימי העובר באיזור המזרח־התיכון,

(2) כידוע, טרם נתאשרה הנחה זאת, אם כי יתכן שאיזה הסכם אנגלי־מצרי בעתיד אפשר ויכללה. — ה מ ע ר כ ת.

עומד מגולה להתקפת המעצמות של היס-התיכון, או המעצמות האויבות אילו קנו לעצמן שבייתה במצרים, או בארצות ים-סוף. תכליתו של חיל-האוויר היא לשמש גורם לבלימת היצר לכל מעשה התקפה על האינטרסים החיוניים של המדינה, — במקרה זה בלב, הבא לעצור את כל הבא לתקוף את דרכי-התחבורה הקיסרותיים. אך כיון שיתכן מאוד כי ינקטו נגד הקיסרות הבריטית איסטרטגיית-התקף, היינו מלחמה ללא הכרזה תחילה, הרי בדין הוא שחיל-האוויר שלנו יהיה ערוך, בבסיסים שבאיזורים עלולי הפגיעה או בסמוך להם.

והנה, שוב, הבסיסים הם צורך חיוני, לפי שבלעדיהם נהפך חיל-האוויר לבלתי-ינייד, ואז פג טעמן של סגולותיו: — כושרו להגיע לכל אתר, גמישותו, הכושר לריכוז כוחותיו או לשימוש הסכוני בכוחו, או ניצול האפתעה. ניידות היא המקנה לחיל-תעופה את עיקר חשיבותו האיסטרטגית — היינו הגמישות; והניידות תלויה בבסיסים ובדרכי-תחבורה.

עתה מאבדים אנו את בסיסי-האוויר שלנו במצרים; בעיראק נקיים בידינו, על סמך חוזה, עוד עשר שנים, בסיסים בחזקת חכירה; בארץ-ישראל עדיין זכויות לנו בתורת מעצמה מנדטורית; ועוד איננו מוכיחים כל כוונה לוותר על מעמדנו בסודן. נוסף לכך יש לנו בקפריסין ובעדן זכויות שאין לערער עליהן, בעוד שיום המחר בלוב ואריטריאה — שתיהן נתונות עתה להנהלה צבאית בריטית — אפשר וימצאנו בתורת השותף הראשי בכל מע- רכת בטחון-איזורית העלולה להקיף איזורים אלה. (הדגשת המערכת).³

ארץ-ישראל

אף על פי שיתכן כי יטילו על ארץ-ישראל צורה זו או אחרת של שיטת נאמנות, הרי כאן היא הברירה הטובה ביותר למצרים כבסיס מרכזי במזרח-התיכון. אם תמצא ארץ-ישראל בידי עם ידיד, הנתמך ע"י המדינות הערביות, המקיימות יחסי ידידות עם בריטניה הגדולה, תהייה תביעותינו האיסטרטגיות באותה ארץ קטנות, נזקק, בהתאם להסכמי-ברית: —

א. לכיכר מצב ופריסה לרזרב הצבאי האיסטרטגי להגנת הקיסרות;
ב. למרכז-תעופה; ג. לזכויות מסוימות לגבי חיפה.
אם לא נוכל להגיע להסכם כזה, יהיו התוצאות מכשילות ביותר; לנו — באבדן בטחוננו של דרכי תחבורתנו עם המזרח והגידול העלול לבוא באיבה בקרב מוסלמי הקיסרות; ולערבים — באבדן חסותנו המסייעת, האירגונית והכספית, בעניינים בינלאומיים. ומי יכחיש, כי המדינות הערביות של המזרח-התיכון אינן מסוגלות כמעט לחלוטין, — אם כל אחת בפני עצמה ואם בצירופן, — להגן על עצמן מפני תוקפנות מבחוץ ע"י מעצמה גדולה.

(3) בענין הדגשת-המערכת הזאת — וכן זו שבסיום מאמרו של מפקד הגפה זוקר, — עיין ב"מערכות" ל"ה יולי 1946. (לקראת "בטחון איזורי" בריט-ערבי במזרח התיכון) ועוד עיין במיזמה בחוברת זו.

ה. סיכום

בחינתנו את מעמדה האיסטרטגי של בריטניה במזרח-התיכון מביאה אותנו לכלל מסקנה, שמן האיזור הזה לא ניטל כלום מחשיבותו לגבי הגנת הקיסרות. מה שעמד בשעתו לרשותנו בזכות — אם ע"י כיבוש ואם ע"י אחריות מנדטורית — עלינו לבקשו עתה ע"י ברית-אמנה. כי המזרח-התיכון, כפי שהוא כיום, איננו עוד הזירה של אימפריאליזמים מתחרים, כהיותו במשך שתי מאות השנים האחרונות. אלא הוא איזור אשר התפשטות הלאומנות נוסח-המערב העלתה בו והבליטה את חזיון הריבונות של המדינות הערביות, השואפות עתה, בצוותא, ליצור כוח — האחדות הערבית — שבתוקפו יוכלו ליטול תפקיד הגדל והולך בעניני העולם. תקוות העולם היא בארגון האומות המאוחדות ובמערכות הבטחון-האיזורי שלו; ועלול מאוד הדבר לקרות, כי במסגרת אחת המערב-כות האיזוריות האלה נמצא את ההשפעה הבריטית מוסיפה להיות השליטה במזרח-התיכון.

אגרא

חילות הערבים בשעה זו

בד בבד עם תהליך התעצמותן הפורמלית של מדינות העולם הערבי, מתקרב לידי סיומו גם התהליך המקביל של מעבר צבאותיהן ממצב של גייסות-עזר קולוניאליים, בגלוי או למחצה, למעמד — על כל פנים רשמי וחיצוני — של חילות-צבא העומדים בפני עצמם ומנסים למלא, כל אחד לגבי ארצו ולפי המסיבות הגיאוגרפיות והמדיניות, את תפקידיו של צבא חדיש, להשתלט על צידו של חיל כזה ולסגל לעצמו את תכונותיו. במקרים רבים, יותר משנתקדם תהליך זה במציאות הוא נתקדם על גבי הנייר (אם של התכניות, ואם של הדו"חיים והפירושים); ורב הוא הקושי שבו נתקל כל מי שבא, בעולם-מזרח זה, להתיר את סיבכי הידיעות או הסברות הסותרות, ולהקריד בין עובדות לבין תעמולה או יצירי דמיון. אך הקושי הזה אינו צריך לשטש את העובדה, כי אכן קיימת התקדמות מסוימת בכוחן הצבאי של כמה מארצות ערב (זה שבפועל, וזה שבכוח, של מחר), — וביחוד כשמושטת, גם כיום, יד עוזרת מבחוץ, לרכישת כוח כזה ולהדרכתו. כל מדור ומדור, בסקירה הבאה, הנו נסיון להבהיר, במידת האפשר, את תמונת מצבה הצבאי של אחת מארצות ערב, בלי שאפשר יהיה לומר, שכבר הושגו כאן הדיוק הגמור והיקף-הפרטים המלא.

צבאה של מצרים

כמה מתכונות-היסוד, הדימוגרפיות והגיאוגרפיות, של מצרים בדורותינו נמצא, שמצד אחד הן מזרימות באפיקים מסוימים את תקוותיה, תביעותיה ומגמותיה של המדיניות המצרית החדשה; ומן הצד השני — מגדירות את תעודותיו וכוונות-תכונתו של הצבא המצרי, בבניינו ובתוכניותיו. מצבה, בפינה הצפונית-מזרחית של היבשת האפריקאית,